

KALOCSAI DEZSŐ:

A KOMMUNIZMUS ÉPÍTŐJÉNEK ERKÖLCSI KÓDEXE ÉS ERKÖLCSI VISZONYAINAK KÉRDÉSEI

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. kongresszusán elfogadott program rendkívül gazdag, sokoldalú képet ad az emberiség kommunizmusba való átmenetének útjáról és azokról a feladatokról, amelyek a kommunizmus megvalósításához elengedhetetlenül szükségesek. Minden eddigi elméleti elgondolásnál mélyebben és részletesebben tárja fel azokat az anyagi-technikai tényezőket, amelyek az alapot képezik a kommunizmus társadalmi viszonyainak kialakításához. Tágabb értelemben a program már vázolja a kommunista ember életviszonyai és kapcsolatainak alakulásának főbb elveit is. Ezek között különös jelentőségű szerepet töltenek be a *kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében* megfogalmazott elvek.

Azt mondhatnánk, a programban, de a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. kongresszusán szereplő kérdések között általában, először kaptak — talán a marxista elmélet egész történetében — ennyire jelentős szerepet az erkölcsi elvek a társadalom továbbfejlődésének problémái között. Az erkölcsi kérdéseknek ezt a hangsúlyozott szerepét a társadalom más problémái között a *szovjet társadalom objektív fejlődése* hozta magával. Nem egyszerűen a Szovjetunió Kommunista Pártjának erkölcsi óhajáról van tehát szó. Minden erkölcsi rendszert végső fokon gazdasági alapjaiból lehet levezetni, megérteni és megmagyarázni. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet gazdasági-társadalmi viszonyai termelték ki fokozatosan azokat az erkölcsi viszonyokat, amelyeknek elveit a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe megfogalmazta és összegezte. Így a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szereplő elveket a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet megérett, objektív társadalmi követelményeiként kell levezetni és felfogni. Mégpedig mindenekelőtt abban a fentebb említett értelemben, hogy a szocialista gazdasági-társadalmi viszonyok megteremtése nélkül nem jöhettek volna létre azok az erkölcsi követelmények, amelyek a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szerepelnek. Ez — közismert — a társadalmi viszonyok és az erkölcsi elvek közötti dialektikus összefüggés egyik, alapvető oldala. E dialektikus összefüggés másik oldala viszont az, hogy miután az erkölcsi elvek és szokások alapjukból létrejöttek és elterjedtek, behatolnak az emberek tudatos tevékenységébe, és ösztönzik, előreviszik a társadalmi viszonyok alakítását. A haladó erkölcsi elvek annál nagyobb szerepet játszhatnak a társadalmi-gazdasági viszonyok továbbfejlesztésében, minél nagyobb embercsoportok cselekvésében valósulnak meg. Ezért azt mondhatjuk, hogy a kommunista társadalom sikeres építése jelentős részben azon is múlik,

hogy a *kommunizmus építői* a társadalmi viszonyok által kitermelt és az erkölcsi kódexben megfogalmazott elveket *mennyire valósítják meg életük minden területén*.

Ahhoz, hogy a haladó erkölcsi elveket az emberek *társadalmi méreteiben* magukénak vallják, és hogy ezek az elvek cselekvésük vezérelvévé, majd beidegzett szokássá váljanak, számos objektív és szubjektív feltételnek kell érvényesülnie. Olyan objektív és szubjektív feltételeknek, amelyek alapján az emberek jobban boldogulhatnak az életben, és ugyanakkor személyiségük is a társadalom haladó követelményeinek megfelelően alakul. A kommunista társadalomban a kommunista erkölcs elveinek valóraváltásával e két utóbbi követelmény teljesül. Következésképpen a szovjet viszonyok között *az egyén boldogsága és személyiségének kibontakozása* egyre inkább azon is múlik, hogy mennyire valósítja meg a kommunizmus építőjének erkölcsi követelményeit. Mindezek egyúttal azt is bizonyítják, hogy a szovjet viszonyok között a kommunizmus erkölcsi elveinek megvalósítása az egyén számára sem elvont morális követelmény, hanem a legsajátabb érdeke is, amit a társadalmi fejlődés diktál.

A szovjet társadalom kialakította és egyre inkább továbbfejlesztte azokat az anyagi feltételeket, amelyekből a leghumánusabb erkölcsi elveket, követelményeket és szokásokat nemcsak levezetni lehet, de amelyek között ezeket a társadalom minden tagja meg is valósíthatja. Ezek a feltételek a kommunizmus anyagi-technikai bázisán jönnek létre. Ezen az anyagi-technikai bázison olyan társadalmi viszonyok alakulnak ki, amelyek közt először elmosódnak, majd eltűnnek az osztályhatárok, velük együtt megszűnik az állam osztályjellege, majd pedig maga az állam is elhal. Továbbá e társadalmi viszonyok fejlődése felszámolja a fizikai és a szellemi munka, valamint a falu és a város közötti lényeges különbségeket is. A társadalom kommunista átalakulásával, az osztálykülönbségek felszámolásával, a proletár és szocialista erkölcsből kisarjadó kommunista erkölcs kialakulásával természetesen megszűnik bármilyen *osztály-erkölcs* létjogosultsága és érvényesülésének lehetősége is. Következésképpen a kommunizmus gazdasági-társadalmi viszonyai alapján kialakul *a valóban általános emberi erkölcs, a kommunista erkölcs* megvalósulásának minden anyagi és szellemi feltétele.

*

Az elmondottakból kiderül tehát, hogy a kommunista társadalom nemcsak létrehozta a leghumanisztikusabb erkölcsi elveket, hanem az élet minden területén valóra is váltja azokat. Ennek ellenére számtalan formában szórják a vádat a marxizmusra: a kommunizmus »eltörli«, a kommunizmus »megsemmisíti az erkölcsöt«. A vádlók: a burzsoázia moralistái »az erkölcs« nevében lépnek fel, pedig csak *a kizsákmányoló osztályerkölcsét* védik meg, akár a világiak, akár a vallás nevében teszik is ezt. Igaz, a vallás különösen eltakarja erkölcsének kizsákmányoló osztály-lényegét. De azt sohasem takargathatta, hogy humanisztikusnak tartott erkölcsi alapelvei — bármilyen tetszetősnek, fennköltnek és kívánatosnak is mondták — nem váltak az emberek általános erkölcsi gyakorlatává. Nem váltak egyszerűen azért, mert nem feleltek meg a kapitalista társadalom mindenoldalú gyakorlati szükségletének. A múlt gazdasági és osztályantagonizmusának szűrőjén még a haladó burzsoá viszonyok

alapján létrejött és akkor humánus erkölcsi *elvek* (szabadság, egyenlőség, testvériség stb.) is később a tömegek felé az erőszak, az egyenlőtlenesség, a bérabszolgaság, egyszóval az antihumanizmus *gyakorlatává* torzultak. Hiába ültette a kereszténység is erkölcsi elveinek trónjára például az általános felebaráti szeretet elvét a magántulajdon szülte antagonizmus viszonyai között. Hiszen a magántulajdon elsősorban nem felebaráti szeretetet, hanem féktelen önzést szült, konkurrenciát, amely éppen »az ember embernek, farkasa«, »a kaparj kurta, neked is lesz« erkölcsi »elvének« a megvalósult gyakorlata csupán. A kapitalizmus viszonyai között *ezek* voltak a boldogulás *valóságos* erkölcsi eszközei is, nem pedig az általános felebaráti szeretet erkölcsi elve. Vagyis az erkölcs a kapitalista gazdasági viszonyok követelményeinek megfelelően alakult. Még fokozottabban érvényes ez az imperializmus körülményei között. Az imperializmus a spekulációnak, a korrupciónak, a bűnözésnek, a hazudozásnak, a fajgyűlöletnek, a sovinizmusnak stb. nagymértékű kitenyésztesével még mélyebbre züllesztette az embert a társadalmi és magánéletben egyaránt. Ezt a fajta erkölcsöt a szocializmus és kommunizmus *valóban* megsemmisíti. A szocializmus, de főleg a kommunizmus erkölcsi elvei éppen az ilyenféle erkölcsi felfogás és gyakorlat elleni harcban, ezek kiirtásával jönnek létre, erősödnek meg és terjednek el. Következésképpen nem a kommunizmus, hanem a mai kapitalizmus antagonisztikus viszonyai semmisítik meg az igazi erkölcs megvalósulásának még a lehetőségét is. A kommunizmus viszont éppen az ember személyiségét elaljasító és lezüllesztő »erkölcsi« elveket és gyakorlatot semmisíti meg.

A mai kapitalizmus viszonyai között a magasztosnak tűnő vagy valóban humánus jellegű erkölcsi *elvek*, amelyeket a haladó viszonyok termeltek ki és a haladó osztályok hordoztak, elszakadnak a valóságos társadalmi és erkölcsi élettől. Így a kapitalizmus mai viszonyai között e magasztos, vagy magasztosnak tűnő erkölcsi eszmék nem annyira a kapitalizmus valóságához kapcsolják az embert, mint inkább eltávolítják attól — kettős értelemben is. A valóban magasztos és humánus erkölcsi elvek a szocializmushoz és a kommunizmushoz vonzzák a kapitalista társadalom leghaladottabb rétegeit. Ugyanakkor az elmaradottabb rétegeket főleg a valláshoz, a túlvilághoz vonzzák a magasztosnak és szentnek tűnő erkölcsi eszmék, és a hívők megvalósításukat is a túlvilágon keresik. *Ennyiben* viszont a burzsoá viszonyok között e magasztosnak tűnő erkölcsi eszmék a tőlük »idegen« viszonyok védelmét, leplét is szolgálhatják, és napjainkban szolgálják is. Éppen ez a szerepük: a *képmutatás* gyakorlati *elveivé* torzulnak.

Ezért nem véletlen tehát, hogy a burzsoázia és a burzsoáziát kiszolgáló egyházak egyes moralistái a kommunizmus elleni harcban — *szavakban* — esetenként még kacérkodhatnak a humanizmus, a szabadság stb. erkölcsi eszméivel. Ezért fordulhat elő az is, hogy a nyugati világ egyes politikusai, ideológusai, publicistái a *reakciós* gyakorlati-politikai lépések *indokaiként* gyakran fordulnak e magasztos erkölcsi eszméken alapuló megokolásokhoz. De miként ezek az erkölcsi megokolások nem teszik haladóvá a reakciós politikai célokat, hasonlóképpen nem szüntetik meg az erkölcsi elvek és az adott politikai gyakorlat közötti ellentmondást sem. Sőt az antagonisztikus viszonyok alapján a történelmi tendencia az, hogy a *gyakorlati* élet *minden* területén egyre inkább *eltávolodnak* a leghumánusabb erkölcsi eszméktől:

Egy, a fentiekkel ellenkező tendencia tehát csakis az antagonisztikus gazdasági és osztályviszonyok felszámolása, a szocialista viszonyok fejlesztése és erősítése alapján lehetséges. A szocializmus azzal, hogy felszámolja a termelőeszközök magántulajdonát és ezzel együtt megszünteti a kizsákmányolás és a megalázó elnyomás minden formáját, az emberek társadalmi egyenlőségének egyik magasfokú formáját teremtetten meg. E társadalmi viszonyok közt nemcsak a néptömegek haladó mozgalma által létrehozott általános emberi erkölcsi elvek és szokások kapnak új életre, hanem a szocialista erkölcs formájában új elvek és szokások is sarjadnak. Ezek az új elvek és szokások lényegében alig különböznek a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében megfogalmazott elvektől. Ám, a szocializmus olyan társadalom amely — ahogy Marx tanítja — nem a saját alapján fejlődik, ezért Lenin szavaival szólva »minden tekintetben, gazdaságilag, erkölcsében, szellemében még magán viseli a régi társadalom anyajegyét, melynek méhéből származik.«¹ Tehát bármennyire is lényeges átalakulások történnek a szocializmus viszonyai között az osztályok és rétegek mindennemű életfeltételeiben, a társadalmi egyenlőség kialakulása irányában, még önmagában abban a tényben, hogy az osztályok és rétegek léteznek, különbségeik is kifejeződnek mind gazdasági, mind politikai, mind szellemi-ideológiai téren. Éppen az osztálykülönbségek képezik az alapját annak, hogy a leghaladóbb erkölcsöt a szocializmus viszonyai között a párt vezette munkásosztály hordozza és valósítja meg legkövetkezetesebben. A párt vezette munkásosztály azért hordozza és valósítja meg a szocialista erkölcsöt legkövetkezetesebben, mert érdekeik, létfeltételeik a jelen legfejlettebb termelési viszonyaihoz kötik. Továbbá azért is, mert a munkásosztályt létfeltételei a múlt társadalomban sem kötötték a magántulajdonhoz, így a magántulajdon kialakította erkölcsi nézetek és szokások sem rögzödtek meg nála annyira, mint pl. a parasztságnál és a kispolgárság különböző rétegeinél. Minthogy tehát a párt vezette munkásosztály hordozza és valósítja meg a szocialista erkölcsöt a legkövetkezetesebben, ezért ennek az erkölcsnek az *osztályjellege* a szocializmus viszonyai között még szükségképpen *előtérben* van. Ez az osztályjelleg csak a kommunizmus időszakában szűnik meg az osztályokkal együtt. Tehát a magunk részéről az egyik lényeges különbséget a szocialista és a kommunista erkölcs között éppen abban látjuk, hogy a szocializmus viszonyai között a legmagasabbrendű erkölcsi elvek és szokások *osztályjellege még dominál*, míg a kommunista erkölcsben az osztályjelleg egyre inkább háttérbe szorul, miközben *általános emberi tartalma* válik dominálóvá. Végül pedig a *kommunista erkölcs osztályjellege teljesen megszűnik*, és egyedül általános emberi tartalma érvényesül.

A szocialista és a kommunista erkölcs-e lényeges különbségétől nem választható el egy másik, ugyancsak fontos különbség: ez pedig az erkölcsi elvek és szokások társadalmi elterjedtségének és megvalósulásának fokában fejeződik ki. A fent említett *osztályjellegű* gazdasági, politikai és ideológiai (általában szellemi) különbségek képezik a döntő alapját annak, hogy a szocializmus viszonyai között *nem válhat általánossá* a szocialista erkölcs (különösen a parasztságnál és más rétegeknél). Ezért csak a társadalom politikailag és eszmeileg legfejlettebb tömegeit fogja át. Ahogyan azonban a szocializmus gazdasági-politikai és ideológiai fejlődése előrehalad, ahogyan tehát az osztálykülönbségek elmosódnak és a társadalom *egységes* érdekei mind nyilvánvalóbban

¹ Idézi Lehin: *Állam és forradalom*. V. I. Művei. XXV. köt. Bp. 1952. 498. 1.

kifejezésre jutnak, egyre inkább áthatja a társadalom egészét a szocialista erkölcs is. Sőt, egyre inkább átfogja életük *minden területét* — mind a magán —, mind a társadalmi életüket. Tehát a szocialista erkölcs és a kommunista erkölcs közötti különbség *a társadalmi elfogadottság, elterjedtség és a megvalósulás méreteiben is kifejezésre jut*. Az elmondottak egyúttal azt is kifejezték, hogy az általános emberi erkölcs nem a munkásosztály osztálycéljaitól elkülönülten, hanem azzal szerves egységben jön létre és valósul meg. Ez az egész folyamat azt igazolja, hogy *a kommunizmus nem »megszünteti«, hanem létrehozza és megvalósítja az erkölcs legmagasabb formáját.*

*

A kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe — mint az elnevezés is kifejezi — a kommunizmus építésének erkölcsi elveit és követelményeit tartalmazza, és pedig rendszerbe foglalva. Vagyis a Szovjetunió mai társadalmi-gazdasági fejlődésének erkölcsi szükségleteit vetíti elénk. De ahogy a program megfogalmazza: »A kommunista erkölcs magában foglalja a főbb általános emberi erkölcsi szabályokat, amelyeket a néptömegek évezredek alatt a társadalmi elnyomással és az erkölcsi fogyatékoságokkal vívott harcban kialakítottak. A társadalom erkölcsi fejlődésében különösen nagy jelentősége van a munkásosztály forradalmi erkölcsének.«² A kommunista erkölcs azonban nemcsak magában foglalja azokat a főbb, általános emberi erkölcsi szabályokat, amelyeket a haladó osztályok hoztak létre, hanem túl is megy rajtuk, a kommunizmus minőségileg megváltozott szükségletének megfelelő tartalommal hatja át azokat. Túlmege a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe e haladó elveken annyiban is, hogy a kommunizmus szükségletének megfelelő új elvekkel is gazdagítja és kibővíti azokat.

Mint mondtuk, a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe *rendszerbe foglalva* tartalmazza az erkölcsi elveket, de semmiképpen sem a *lezárt* rendszer értelmében. Hiszen a kommunizmus erkölcsi követelményei és elvei a kommunista társadalom továbbfejlődésével együtt újabb elvekkel és követelményekkel fognak gazdagodni. Más elveket viszont, amelyek ma még szerepelnek a kódexben, a kommunizmus későbbi fejlődése szükségtelenné tesz. Különösen olyan tiltó jellegű erkölcsi elvekre gondolunk, mint például a karrierizmus, a nyereszkesedés stb. elleni harc követelménye, amelyre a kommunizmus magas fejlettségű időszakában már nem lesz szükség.

Mínthogy a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe olyan alapelveket tartalmaz, amelyek a kommunizmus építésének — sőt a szocializmus építésének is — már napirendre tűzött követelményei, ezért megvalósításuk sem csupán távoli eszménykép, hanem aktuális szükséglet. Ezért írhatta Iljicsov a Kommunizszt ezévi első számában azt, hogy »a kommunizmus erkölcsi kódexének követelményeit már ma egész munkánk alapjává kell tennünk, a kódex szerint kell megítélni az emberek öntudatát és magatartását«. Nyilvánvaló, hogy a kódexben foglalt erkölcsi követelmények ilyen felfogása nagy ösztönző erőt ad az alapelvek gyakorlati megvalósításához. Hiszen a kódex elvei annak megfelelően vesztik el program-jellegüket, ahogyan a kommunizmus fejlődő viszonyai alapján fokozatosan *minden ember* elsajátítja és élete gyakorlatává változtatja azokat. Ez azonban még sokoldalú és kitartó nevelő munkát is igényel.

² A Szovjetunió Kommunista Pártjának programja. Az SZKP XXII. kongresszusa. 1961. október 17—31. [Bp.], 1962. 814. l.

Hazánk szocialista viszonyai között is mindinkább létrejönnek s elterjednek azok a nézetek és szokások, amelyek a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szerepelnek. De létrejöttüknek és elterjedésüknek megvan a mi viszonyainkból adódó sajátossága. Társadalmi viszonyaink minden téren egyre inkább szocialista jelleget öltenek. Természetes azonban, hogy társadalmunk szocialista jellege nem minden területen azonos fejlettségű. A mezőgazdaság területén különösen érzékelhető a fejlődésbeni különbség. Ez kifejezésre jut a modern termelőeszközökkel való ellátottság fokában, a termelékenységekben, a munkafegyelemben, az elosztási formákban, az emberek egymás közötti viszonyainak alakulásában, a gondolkodásban, a szokásokban stb. Vagyis: szocialista viszonyaink ellenére számos *anyagi tényező* is táplálja még a polgári és kispolgári szemléletet, magatartást. Ezek viszont hátráltató tényezők a szocialista erkölcs kialakulásának útjában. Ezért amikor a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szereplő néhány elv követelményeit bemutatjuk, egyúttal érzékeltetni kívánjuk a polgári és a kispolgári erkölcsi tényezők bomlasztó hatása elleni harc legfontosabb szükségleteit is. Fejtetésünket a kommunizmus erkölcsi kódexében szereplő legfontosabb alapelv: »a kommunizmus ügye iránti odaadás« problémájának állandó szem előtt tartásával kíséreljük meg végigvezetni. Véleményük szerint ugyanis minden más — a kódexben szereplő — erkölcsi elv ilyen vagy olyan módon alá van rendelve e legfontosabb követelménynek.

A kommunizmus kitartó, sikeres és gyors építése — akár csak a szocialista társadalomé — nem lehetséges a *kommunizmus*, ill. a *szocializmus ügye iránti odaadás* nélkül. Ezért nem véletlen, hogy a kommunizmus építője erkölcsi kódexének alapelvei között elsőként ez az alapkövetelmény szerepel. Megvalósulását számos tényező összehatása alakítja ki. Ezek között az egyik legjelentősebb szerepet a kommunizmus felépítéséért folytatott *munka és közéleti tevékenység* kapja. A kommunizmus sikere érdekében végzett munka és közéleti tevékenység elősegíti a *marxista világnézet vérünnké* válását is. Persze a marxista világnézet kialakulását bizonyos ismeretek elsajátítása és növelése is nagyban elősegíti. Ez a világnézet vértezi fel az embert a társadalmi törvények ismeretével, így a szocializmus és a kommunizmus életviszonyainak lényegét előrevetítő törvények ismeretével is. A törvények ismerete azonban önmagában még nem szükségképpen aktív tényező. Aktív tényezővé az objektív törvények ismeretének megfelelő cselekvéssel a szocializmusért és a kommunizmusért végzett *munkával és közéleti tevékenységgel* lesz. Az ilyen irányú tevékenység természetesen visszahat az ember kommunista világnézetének továbbfejlődésére és megszilárdítására.

A kommunista világnézet kialakulásában és megszilárdulásában persze az egyén akaratának, szándékának, szorgalmának, képességének, tudásának stb. rendkívül fontos szerep jut. E *szubjektív* tényezők (amelyek természetesen maguk sem teljesen egyéniek) gyorsíthatják vagy lassíthatják a haladó társadalmi követelmények felismerését és elfogadását. Ezt fejlődésünk mai szakaszában nagyon is hangsúlyoznunk kell. Hangsúlyoznunk kell az *egyén felelősségét* is e követelmények és történelmi szükségszerűségek helyes felismerésében, elfogadásában. Ám bármennyire jelentősek is a fentiek az ember világnézetének és tevékenységének alakulásában, minthogy az egyén nem egyedül, nem a társadalomtól függetlenül érvényesíti őket és végzi munkáját, így a társadalom gazdasági-politikai, ideológiai viszonyai — mint tőle független tényezők játsszák a

jelentősebb szerepet kommunista világnézetének kialakításában és megszilárdításában is.

A szocializmusba való átmenet társadalmi, ideológiai viszonyai — ahogy már fentebb is vázoltuk — nem egyértelműek. Így nem csupán előremutató szerepet játszanak a kommunista meggyőződés kialakításában sem. Az átmenet viszonyai között a munkásosztályt is kísérti a régi társadalom számos hagyatéka, amelyek között legjelentősebb a még létező kismagántulajdon, amely a legközvetlenebb formákban táplálja a polgári és kispolgári nézeteket és magatartást. De a régi társadalom hagyatéka ott kísért még a legkülönbözőbb osztályokhoz és rétegekhez tartozó emberek egymáshoz való viszonyában, szokásaiban, gondolkodásában, érzéseiben. Olyan hatalmak ezek, amelyek egyszerűen észrevétlenül, a megszokás folytán, máskor tudatos pillanatnyi érdekmozgatóiként telepedtek rá az emberi kapcsolatokra. De mindannyiszor a fejlődő szocialista társadalmi kapcsolatok bomlasztóiként vagy legalább is akadályaként működnek. Ezért a magántulajdonosi viszonyok szocialista átalakítása, a régi szokások, nézetek és érzésvilág leleplezése, kiirtása a szocializmus viszonyai fejlődésének és megszilárdulásának egyik igen lényeges feltétele.

Természetesen, alapvetően megváltozik a helyzet a *szocializmus alapjainak lerakásával*. Az egységes szocialista gazdasági viszonyok kialakításával a szocialista erkölcs létrejöttének és elterjedésének a korábnál lényegesen kedvezőbbek a feltételei. Ennek ellenére a szocializmus alapjainak lerakása után is maradnak bizonyos anyagi tényezők (elsősorban a termelőszövetkezetek esetében, mint pl. a háztáji gazdaság, vagy egyes gazdaságok fejletlensége és gyengesége, a rossz munkakörülmények, az elosztási viszonyok kezdetlegessége, a vezetés esetleges hibái és számos más tényező), amelyek *átmenetileg még közvetlenül* is fenntartják bizonyos csoportok magántulajdonosi felfogását és erkölcsét. E káros tényezők kiküszöbölése nemcsak a szocialista gazdasági és termelési viszonyokat viszi előre, hanem nagymértékben elősegíti a szocializmus fejlődése követelményeinek ellentmondó gondolkodásmód, szokás- és érzésvilág leküzdését is. Azonban egyoldalúan közelítenénk meg ezt a problémát, ha csak a *társadalmi* fejlődés követelményei szempontjából tartanánk fontosnak leküzdésüket. Hiszen a társadalom egyénekből áll, így a gátló tényezők felszámolása az egyén fejlődése és *tartós boldogságának* megvalósulása szempontjából is fontos. Azért mondjuk, hogy az egyén *tartós boldogsága* szempontjából is fontos, mert a magántulajdon viszonyai között kialakult szokások, gondolkodásmód és a fentebb említett anyagi tényezők az individualista törekvéseket is táplálhatják. Az individualizmus a mostani viszonyok között már nyilvánvalóan nem járulhat hozzá a személyiség pozitív fejlődéséhez; másrészt a individualista törekvések — éppen fejlődő szocialista viszonyaink miatt — előbb-utóbb összeütközésre vezetnek a társadalom bizonyos közösségeivel. Ez az összeütközés következményeiben nem végződhet mással, mint hogy az egyéneknek le kell mondanania a társadalom közösségének ellentmondó individualista önzéséről, ami egyben személyiségének fejlődését és *tartós boldogságát* is szolgálja. Ezt a társadalom érintett tagjai nem mindig ismerik fel — éppen a múltban meggyökeresedett szokásaik folytán. A termelőszövetkezetek és munkabrigádjaik — még a viszonylag fejletlen szocialista munkaközösségek is — nagy szerepet játszanak a kollektív szemlélet, majd a szocialista erkölcs kialakításában és fejlesztésében. A szövetkezet viszonyai — a kollektív tulajdon és a közösségi munka — a tagok egyéni életviszonyait is jelentős részben a kollektívától te-

szik függővé. Ennek következtében az egyes dolgozók munkájuknak vagy munkakerülésüknek eredményeit nem kezelhetik csupán egyéni boldogságuk kérdéseként. A közösség reagálása az egyén magatartására és felfogására (dicsérete, jutalmazása vagy bírálata és felelősségrevonása stb.) egyre inkább elősegítik, hogy belássa munkájának *közvetlen* társadalmi, közösségi értékét is. Így alakítja és módosítja a szocializmus irányába a kistulajdonhoz tapadó gondolkodást és viselkedést a termelőszövetkezet. Így teljesíti a kollektív munkával szocialista nevelő hivatását. A szocialista közösség rávezeti fokozatosan az egyént, hogy boldogságának érdekei nem a régi értelemben vett individualista ösztönzéseken keresztül, hanem csak a közösségi érdek kielégülésén keresztül valósulhatnak meg tartósan. Sőt a szövetkezetek és általában a munkaközösségek szocialista fejlődésével az is egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy csak a közösség bontakoztathatja ki pozitív módon az ember sokoldalú személyiségét is.

Ezt különösen a *szocialista munkabrigádok* tevékenysége tanúsítja, amelyek nemcsak a munka szocialista jellegét formálják, hanem közösségük egyébe, a munkán kívüli életét is mindinkább szocialista jellegűvé teszik. Ez fejeződik ki szakmai, tudományos- és kulturális önképzésükben is. A szocialista jellem megmutatkozik egymás segítésében, szociális gondoskodásukban mind a munka közben, mind a munkán kívül. Vagyis a szocialista munkabrigádokban már a gyakorlatban valósul meg a kollektív *közvetlen* személyiségformáló ereje. Bennük, ahogy Kádár elvtárs is kifejezte a szocialista munkabrigádok első országos tanácskozásán — »közös gondná vált, hogy az emberek tanuljanak, szórakozzanak, látóköriüket, ismereteiket bővítsék.«³ E kollektívokban közvetlenül bizonyosodik be az is, hogy napjainkban csak a szocialista kollektívá lehet a szocialista ember sokoldalú típusának *leghatékonyabb* és egyben *leggyorsabb* kialakítója is. A gyakorlat igazolja egyre inkább, hogy a kollektívák nem elnyomják a személyiség szabad kibontakozását, ellenkezőleg, legkülönbözőbb eszközeikkel: szakmai, tudományos, kulturális stb. nevelőmunkájukkal elősegítik azt. A szocialista kollektívák új embert formáló szerepe tehát gazdasági és társadalmi előrehaladásunk arányában egyre nyíltabban felszínre bukkan. Ugyanakkor mindinkább szembeötlik erkölcsi-politikai egységünk erősítésében betöltött nagy szerepük is. Mindez azt jelenti, hogy a szocializmus ügye iránti odaadás fejlesztését ma már társadalmunk sokoldalúan alátámasztja, és a polgári, kispolgári gondolkodásmódot és szokásokat fokozatosan lekoptatja, kiirtja. Ugyanakkor a különböző munkaközösségekben kialakítja és magasabb színvonalra emeli egymás kölcsönös megbecsülését és segítését, tehát általában elmélyíti a szocialista humanizmust.

A kommunizmus építőinek erkölcsi kódexében szereplő elvek között nagyon fontos szerepet tölt be a *humánus kapcsolatok* kialakításának és a *kölcsönös megbecsülés* megvalósításának követelménye. A szocializmus, de különösen a kommunizmus nagyszerűsége többek között abban is megmutatkozik, hogy kibontakoztatja és *valóra váltja* ezt az elvet. Valóra váltja mindenekelőtt azzal, hogy eltörli a magántulajdont és a magántulajdonra épült viszonyokat,

³ A szocializmus zászlaja alatt összeforrott a párt és a nép. Népszabadság, 1962. április 15.

kapcsolatokat, szokásokat és érzéseket, amelyek általában lehetlenné tettek minden *tartós humánus* kapcsolatot az emberek között. Lényegében lehetlenné tették az emberi *értékeken* alapuló tartós, kölcsönös megbecsülést és tiszteletet. Az osztálytársadalmakban az emberek közötti *tartós* kapcsolatokat mindenekelőtt az anyagi javak: a vagyon és a pénz nagysága határozzák meg. Visszajára fordított világ volt ez, ahol a tartós emberi kapcsolatok alakulását — így a megbecsülés és a tisztelet alakulását is — a dologi tényezők, mindenekelőtt a kizsákmányoló tulajdon és a pénz nagysága szabták meg, és tették embertelenné a szó szoros értelmében. Szó sincs persze arról, hogy az ilyen viszonyok között ne becsülték és ne tisztelték volna az emberek egymást. Tisztelték és becsülték, főleg anyagi javaik és erre épült társadalmi helyzetük, tisztességük arányában, de elsősorban nem valóságos emberi értékeik alapján.

A szocializmus, de főleg a kommunizmus fokozatosan olyan viszonyokat termel, amelyekben valóban egyedül az *emberi értékek*: az értelem, a képesség, a tudás, a jellem és az ezek alapján kibontakoztatott, társadalmilag hasznos cselekvés válik az emberek kölcsönös megbecsülésének legfőbb alapjává. De egyre inkább ezek lesznek az egyén társadalomban betöltött szerepének legfontosabb mércéjévé is. Így méltán mondhatjuk, hogy a kommunizmus valóban olyan feltételeket teremt fokozatosan, amelyben az egyén pozitív értékei alapján kialakult társadalmi megbecsülését teheti meg még a társadalmi funkciók betöltésének alapjává is. Ezt a kommunizmus építésének időszakában az az érik el, hogy nemcsak a társadalmilag hasznos emberi értékek kibontakozásának és megbecsülésének gazdasági feltételeit teremtik meg, hanem a legmagasabbfokú demokrácia kibontakoztatásával azokat a *politikai* feltételeket is létrehozzák, amelyek a társadalom bizonyos vezető területein realizálhatják a társadalmilag hasznos egyéni értékek *kiemelt* hasznosítását.

De a humánus, az emberi értékek kölcsönös megbecsülésén alapuló tartós kapcsolatok létrejöttének feltételei a szocialista társadalom viszonyainak fejlődésével mind a magán-, mind a közjelleű, »hivatali« viszonyokban egyre inkább megteremtődnek. Ezek a feltételek az emberek szocialista öntudatának fejlődésével mindinkább realizálódnak is mindennemű kapcsolatainkban és fokozatosan uralkodóvá válnak. Uralkodóvá válásukat mindenekelőtt az a tény nehezíti meg, amit Hruscsov elvtárs az SZKP programjáról tartott beszámolójában egy — már idézett — mondatban úgy fogalmazott meg, hogy: »a szocializmus nem a saját alapján fejlődik«. Következésképpen: »A szocializmus minden gigászi világtörténelmi jelentőségű eredménye mellett sok tekintetben — gazdasági, erkölcsi, jogi tekintetben, és az emberek tudatát illetően — még magán hordozza annak a régi rendszernek a bélyegét, amelynek méhéből kilépett«. ⁴ Magán hordozza a régi rend bélyegét az emberek egymás közötti kapcsolataiban is. A régi gondolkozás, szokás és a velük kapcsolatos jellem még gyakran gátat jelent a valóban társadalmilag hasznos, emberi értékeken alapuló mindennemű — magán és hivatali — kapcsolatok kialakulásában. Különösen az önző egyéni érdek játszik ma is romboló szerepet ebben.

⁴ Hruscsov elvtárs előadói beszéde az SZKP programjáról. Az SZKP XXII. kongresszusa. 1961. október 17—31. [Bp.], 1962. 178. l.

A régi társadalom méhében kialakult *individualista önzés* — ahogy már fentebb is érintettük — azért káros viszonyaink között, mert az *egyén* érdekeit a köz érdeke elé helyezi. Így az önző ember kapcsolataiban másokhoz nem lehet humanus, hiszen az emberi kapcsolatok értékei főleg annyira érdeklik, amennyiben önző egyéni érdekeit szolgálják. Ezért szívesen kapcsolódnak »mindenkihez«, akiktől hasznot remélhetnek *saját* céljaik szolgálatához. Saját céljaikat szolgálják — de ők beszélnek legtöbbet a társadalom szolgálatáról. Igaz, »szolgálják« a társadalmat is — amennyiben az *közvetlenül* kifizetődik számukra. Ezért tulajdonképpen csak önmaguk céljainak szolgái. Az ilyen ösztönzők által mozgatott embernek nem lehetnek következetes elvei sem, hiszen elveit a számára kedvező *pillanatnyi körülmények* determinálják. Következésképpen minden tettükben következtelenek, az egy végső és következetes céljuk, kielégíthetetlen kapzsiságuk és pénzéhségük kielégítése kivételével. — Azt mondhatnánk pénzre mindenkinek szüksége van még a szocializmus viszonyai között is. Ez igaz. Ám a kapzsi, önző és haszonleső emberek számára a pénz nem annyira a megélhetés eszköze, mint inkább az élet célja. Éppen ebben van burzsoá lényege. Engels: *A munkásosztály helyzete Angliában* c. munkája egy helyén kifejtette, hogy a burzsoáziára jellemző az, hogy a pénzcsinálást tartja az élet céljának. Ezzel szemben a munkásosztály számára a pénz csupán a megélhetés eszköze.

Továbbá az önzők, a haszonlesők és a karrieristák nem annyira a *társadalmat szolgáló hasznos munkájuk* révén akarnak nagyobb anyagi eszközökhöz jutni, hanem a legkülönbözőbb más tényezők bevetésével: a félrevezetéssel, a hízélgéssel, a raffináltsággal, a képmutatással stb. — amelyek önző egyéni érdekeiken kívül semmit sem használnak a társadalomnak. Ebben természetüknek ugyancsak burzsoá lényege jut kifejezésre. Olyan lényege, amely semmiféle humanus kapcsolatokat, de megbecsülést sem táplálhat viszonyaink között. Viszonyaink között csak az ember pozitív képességeinek, pozitív ismereteinek, szorgalmának stb. megfelelő társadalmilag hasznos alkotó munka hozhat értékeket és így megbecsülést is. De ezek a társadalom tagjai boldogsága megalapozásának legfőbb eszközei is a szocializmus viszonyai között. Ám ez csak a szocializmus viszonyaira jellemző.

Igaz, minden társadalomban egyedül a munka teremti az életfenntartásához szükséges javakat és eszközöket. De egyedül a szocializmus alakítja ki azokat az emberi viszonyokat, ahol lényegében a *munkavégzés aránya és minősége* teremti meg a társadalom egyes tagjai életnívójának méreteit és minőségét is. Ahol tehát az egyén életszínvonala lényegében összhangban van a társadalom javára végzett munka mennyiségével. A szocializmus ezzel következetesen valóra váltja erkölcsi elvét: »aki nem dolgozik, ne is egyék«.

De már a szocializmusban — azzal, hogy minőségileg megváltoznak a termelési viszonyok — a *munka egész természetében* is alapvető átalakulások történnek. A munka egyéni hasznossága mellett mindinkább tudatosodik és fokozatosan előtérbe kerül az egyén hasznát nem közvetlenül szolgáló *társadalmi* értéke és kollektív természete is. A munka társadalmi értéke tudatának és kollektív természetének előtérbe kerülése növeli és magasabb színvonalra emeli az emberek testvéri és baráti összetartozásának, függésének és egymásért érzett felelősségének tudatát a munkában és a munkán kívül is. Ennek következtében egyre több olyan munkásról lehet beszélni, akiről az SZKP XXII. kongresszusán is megemlékeztek, akik közvetlen egyéni érdekeiket is félretéve segítenek

az elmaradókon és a gyöngéken. Az ilyenféle tettek tömegessé válása bontakoztatja ki a munka kommunista természetét. Csak az ilyenféle tettek alapján lehet leküzdeni az individualizmust, a múlt társadalmak létrehozta önzést. Csak az ilyenféle tettek alapján olvad bele *közvetlenül is* az egyéni érdek a közérdekbe. Ezért kell Lenin tanítása és a kommunizmus építői erkölcsi kódexének követelménye alapján sokat dolgoznunk azért, hogy »belevigyük a tömegek tudatába, a tömegek szokásává, szükségletévé tegyük azt a szabályt, hogy: *mindenki egyért, egy mindenkiért*«. Ez azonban csak a kapitalizmusban meghonosodott szokások elleni kitartó küzdelem alapján lehetséges.

A kapitalizmus viszonyai között az emberek egyes csoportjának életkörülményeit, életszínvonalát nem annyira a *saját* munkájuk mérete és minősége határozta meg, hanem döntően más egyéb tényezők is. Ezek között a tényezők között még az alakoskodás, a képmutatás, a hatalmasoknak való hízelgés és talpnyalás, sőt az összeköttetések minősége is szerepet kaptak. De szerepet kaptak e tényezők a létfeltételek biztosításában is. Éppen az, hogy szerepet kaptak a létfeltételek megteremtésében és biztosításában, ez a tény kihatott az ember egyéniségének, jellemének alakulására is. Hiszen az egyéniség, a jellem, a gondolat- és érzésvilág az ember létfeltételeinek terméke végső fokon. Következésképpen a kétszínűséget, az alakoskodást, a porhintést, a hízelkedést, a talpnyalást a hatalmasoknak, mint az egyéniséget jellemző magatartást és jellemet, és mint az egyén jobb feltételeit kimunkáló tényezőket is a kapitalista — és általában az osztálytársadalmak létrehozta — viszonyok termelték ki.

A szocializmus — mint már kifejtettük — az ember pozitív, a társadalom számára is hasznos értékeit és alkotó munkáját teszi meg az ember létfeltételeit *tartósan* alakító tényezőjévé. A szocializmus viszonyai között tehát a társadalom tagjainak jobblétét *tartósan* csak a társadalmilag hasznos értékei és munkája szolgálhatja. Mégis a szocializmus viszonyai között is lehetséges, hogy egyéb tényezők: a kétszínűség, a porhintés, a személyi kapcsolatok alakulása folytán stb. egyes emberek *átmenetileg* olyan helyre kerülnek, ahol egyébként pozitív értékeik és társadalmilag hasznos tevékenységük alapján semmi keresni valójuk nem lehetne, — de e helyzetük csak átmeneti lehet viszonyaink között. Hangsúlyozzuk, hogy e tényezők csak ideiglenesen hathatnak és pedig ideiglenesen is azért hatnak, mert az ember kapcsolataiban, tudatában, érzésvilágában, jellemében — az *átmeneti* társadalmi viszonyok alapján — még napjainkig is *társadalmi méretekben* őrzött meg egy sor a magántulajdon és a kapitalizmus viszonyai között létrejött szokást, amelyet az egyén, annak ellenére, hogy a fejlődő társadalmi követelményeknek ellentmondanak, *egy-ideig* érvényesíthet, realizálhat viszonyaink között is. De a párt helyes politikája minden téren továbbfejleszti és megszilárdítja a szocializmus viszonyait. A sikeres nevelőmunka alapján mindinkább izmosítja a tömegek szocialista tudatát. Ezek rendkívül jelentős és — mint az élet mindennapi tapasztalatai igazolják — hathatós segítséget és biztosítékot jelentenek, hogy az említett polgári és kispolgári eszközök, mint a boldogulás *társadalmi* tényezői egyes emberek számára is tiszavirág életűek lesznek és fokozatosan megszűnnek hatni.

⁵ Lenin: *A moszkva—kazáni vasúton szervezett első kommunista szombattól az oroszországi május elsejei kommunista szombatig*. V. I. Lenin Művei. XXXI. köt. Bp. 1951. 118. l.

A *termelési kollektívák szocialista jellege*, következetes elvisége is egyre fontosabb lesz a szocialista tulajdonságok kibontakoztatásában és a régi gondolkodásmód, jellem, magatartás és tevékenység bírálatában is. A kollektívák szocialista nevelő szerepének fokozódását a következő tény is alátámasztja: ahogyan a szocializmus minden téren megerősödik, vele együtt egyre jobban korlátok közé szorul az egyén elszakadásának lehetősége is kollektívájától. Ezzel egyúttal fokozódik a kollektívák ellenőrzése tagjaik fölött, és pozitív hatásuk is azokra, akik a szocialista együttélés normáit sértik. Ezt a helyzetet különösen szemléltetően bizonyítják a — fentebb már érintett — szocialista munkabrigádok. Hiszen a szocialista munkabrigádok nemcsak a szocialista jellegű munka, hanem a szocialista jellegű életmód egyre hatékonyabb kialakítói is. De a kollektívák ellenőrzése és szocialista nevelő befolyása irányába hat a *társadalmi szervezetek* fejlődésükkel együttjáró szerepének és funkcióinak kiszélesedése is. Ezért különösen fontosnak tartjuk a következő megjegyzést: ahhoz, hogy az egyes munka- stb. kollektívák és társadalmi szervezetek igényessége és nevelő szerepének hatékonysága magas színvonalra emelkedjék, *kommunista öntudatuknak állandó fokozása és megszilárdítása* szükséges. A kommunista elviség fokozása óvhatja meg a kollektívákat is — akárcsak az egyént — mindenféle szubjektívizmustól, *teheti kérlelhetetlenné a munkakerüléssel, a restséggel, a henyéléssel, az iszákossággal, az igazságtalansággal, a becstelenséggel, a karrierizmussal*, egyszóval a kommunizmus mindennemű ellenségés életfelfogásával szemben. Ezek elleni harcot a kommunizmus építőinek erkölcsi kódexe alapkövetelményként állítja fel.

Társadalmunk fejlődése minden területen azt mutatja, hogy egyre inkább olyan körülmények alakulnak ki nálunk, amelyek biztosítják, hogy viszonyaink között *nem lesz tartós maradása és tartós nyugalma* a szocializmus erkölcsi normái ellen vétőknek. Ugyanakkor fejlődő életünk egyre többoldalúan támogatja azokat az egyéneket is, akik kérlelhetetlenül és a szűken vett személyes érdekükre való tekintet nélkül, *kommunista elvi következetességgel* lépnek fel a kispolgári és polgári erkölcsi megnyilvánulások és szokások minden formája ellen, még akkor is, ha ezek egy-egy esetben tartalmi lényegüknek ellentmondva szocialista frazeológiát öltenek. Sőt még akkor is, ha esetleg következetes elvi küzdelmük esetenként és ideiglenesen nem zökkenőmentes, átmenetileg és esetenként sikertelen is. Közismert, hogy a szektás politika — miként a revizionista politika — ezeket az ellentmondásokat lehetővé tette, s ezzel a szocialista erkölcs alakulásában is sokat ártott.

*

Közismert — már fentebb is érintettük más vonatkozásban —, hogy a kommunista pártok a gyakorlatban valósítják meg az *erkölcs és politika* összhangját. Ezen összhang alapján méltán, minden frázis nélkül beszélhetünk a kommunista pártok politikájának magas erkölcsi értékéről, csak úgy, mint a szocialista és a kommunista erkölcs mély politikai tartalmáról. Amíg osztályok vannak és amíg politika egyáltalán létezik, az erkölcs és politika nem lehet egymástól független terület. De nem is egyszerűen erről a kapcsolatról, hanem a kapcsolat minőségéről, tehát *összhangjáról* kívánunk szólni, amely a kommunista pártok helyes, marxista politikájában magas színvonalon valósul meg.

A szektás politika egyik súlyos következménye abban is megnyilvánult, hogy ezt az összhangot gyakorlati tevékenységével esetenként megbontotta, sőt tényezőit — az erkölcsiséget és politikai gyakorlatot — szembeállította. Szembeállította többek között azzal, hogy a munkásosztály *nemes céljai szolgálata ürügyén esetenként a kommunista erkölccsel össze nem egyeztethető eszközöket is alkalmazott*; hogy csak egyetlen példát említsünk: egyes emberek, sőt egyes párttagok tevékenysége elítélésének megszervezésében, ha az elítéléshez szükséges objektív tények nem voltak meg. Ilyen esetben a szektás politika egyes képviselői bizonyítékok híján feltételeztek tényeket, vagy amennyiben szükségét érezték, objektív tények helyett »szerveztek« tényeket, »szerveztek« »igazságot«, méghozzá a párt ügyének védelme ürügyével. Valójában az ilyenféle eszközök sohasem vitték előre a párt céljainak megvalósítását. Ellenkezőleg: a célok megvalósítását megnehezítették, elodázták és megkárosították. Megkárosították azzal, hogy a párt sikeres munkájához feltétlenül szükséges bizalom légkörét a kommunista erkölccsel össze nem egyeztethető eszközök alkalmazásával a gyanakvás szellemének kitenyésztésével helyettesítették. Ahol pedig a gyanakvás tényezővé vált a párttagok között, ott az elviség helyett a *szubjektív* indítékok és szenvedélyek váltak mindennemű emberi kapcsolat meghatározóivá is. Ilyen viszonyok által kitermelt légkörben bélyegezhatték meg és üldözhettek becsületes, ártatlan kommunistákat is. De az ilyen légkör szolgáltatott alapot ahhoz is, hogy egyes esetekben a *szubjektív* indítékok alapján keletkezett ellenfelet — legalábbis potenciálisan — osztályellenségnek, revizionistáknak bélyegezzék. Am amennyiben az ilyenféle politika az *elviség helyett* a szubjektív indítékokat tette alapjává, *annyiban* szükségképpen pártszerűtlen eszközöket is szült az ellentmondások és problémák megoldásához. Ugyanis az ellentmondások és problémák — különösen — párton belüli megoldásához szükséges *tényeken alapuló* érvelő vitát és meggyőzést, gyakran a hatalmi szóval és a párt nevében alkalmazott adminisztratív eszközökkel helyettesítették, amivel csak újabb ellentmondásokat okoztak.

A *következetes elviséget* nélkülöző és a bizalmatlansággal és szubjektív indítékokkal telített légkör szinte feltámasztja az önzést, a törtetést, a karrierrista vágyakat és célokat. Egyszóval: jó lehetőségeket teremt a számító emberek céljaihoz. Sőt a számító, karrierrista emberek céljaihoz szükséges eszközöket — a talpnyalást, a kétszínűséget, az intrikát is — feléleszti és hatásossá teszi. A szektás politikai módszerek és eszközök tehát — akár csak a revizionista nézetek és módszerek — a legtipikusabb kispolgári érdekeket és erkölcsöt, valamint szokásokat is táplálják. Következésképpen e módszerek és eszközök nem megkönnyítik, hanem megnehezítik az emberek szocialista szellemű nevelését és a szocializmus valódi céljainak megvalósítását az erkölcsi és politikai téren egyaránt.

Ma is igazak Marx szavai: »mi nem osztjuk azt a jezsuita elvet, amely szerint a jó cél igazolja a rossz eszközt«. E marxi elv alapján tanította Lenin is azt, hogy a szocializmus viszonyai között csak helyes eszközök vezethetnek helyes célhoz. A szektás módszerek és eszközök kitermelte gyakorlat alapján ma már az is bizonyított tény, hogy a szocialista és a kommunista erkölcsnek ellentmondó eszközök a legmagasztosabb cél megvalósítására irányuló mozgalmakat is lejárattják, erkölcsileg alááshatják. Ha a szocializmus viszonyai között alkalmaznak ilyen — lényegében burzsoá — eszközöket, azok a nép szemében esetleg a szocializmus eszközeinek látszanak, holott annak a legkövetkeze-

tesebben ellentmondanak, s ezen eszközök folytán magát a szocializmust kárhoztatják. Egyszóval: az eszköz és a cél összhangjának megbontása és szembeállítás a gyakorlati-politikai lépésekben semmiképpen sem erősíti a szocialista ügy iránti odaadást. De ennek következtében akadályozza a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szereplő más fontosabb alapelvek megvalósítását is, mint a *humánus kapcsolatok kialakulását az emberek között, a kölcsönös megbecsülés megvalósulását, csökkenti az igazságtalansággal, becstelenséggel szembeni fellépés lehetőségeit*. Ezért az ilyenféle szektás módszerek leleplezése és kiirtása — akárcsak a revizionista módszerek és nézetek leleplezése — a szocializmus érdekében tett erkölcsi és politikai lépés. Hiszen nem a marxista pártoknak, hanem a burzsoázia pártjainak politikájára jellemző az, hogy a legvisszataszítóbb eszközöket is felhasználják céljaik megvalósításához. A burzsoázia azonban reakciós politikát folytat és a reakciós politikai lépések szükségletté tesznek antihumánus erkölcsi eszközöket és módszereket is. A marxista pártok mélyen humanista politikája azonban nem tűrheti el semmilyen jogsértő, kiméltlen és antihumánus eszköz alkalmazását, sem a párton belül, sem a dolgozó néptömegekkel szemben.

*

Szükségesnek tartunk egy fontos megjegyzést tenni: gyakran mondják el egyes emberek, hogy szocialista viszonyaink fejlődése ellenére is sok még a társadalomellenes tett, a munkakerülés, a lógás. Sokszor tölt be még határos szerepet a talpnyalás, egyes vezetőkhez történő dörzsölődés, hízelgés. Személyi összeköttetésekkel esetenként olyan dolgokat is el lehet érni, amelyhez egyébként sokkal több erőfeszítés és kitartó munka kellene. Természetesen az ilyen megjegyzésekben sok igazság van. De már önmagában abban a tényben, hogy az emberek számára minden ilyen tett és szándék egyre nyilvánvalóbban és látthatóbban a társadalomellenesség jellegét ölti, és hogy az emberek tömegesen látják meg az ilyenféle hibákat, ez is a szocializmus fejlődésének és az emberek szocialista tudata kialakulásának következménye. Hiszen ha az ilyen társadalomellenes szándékok és tettek egyre inkább *közvetlenebbül* és *szembeszökőbben* nyilvánulnak meg, ebben a *szocializmustól elütő lényegük* és *ellentmondásuk* fejeződik ki. És semmiképpen sem az, hogy ezek a szocializmus lényegéhez tartoznak. Ehhez a látszólagos ellentmondásnak a megértéséhez csak arra kell gondolnunk, hogy a kapitalizmus viszonyai között a munkátlan, henye élet, a hatalmasoknak való hízelgés, a képmutatás, a haszonlesés, a személyi összeköttetések révén biztosított karrier stb. *tömegmérétekben* fordultak elő, sőt, mint már fentebb kifejtettük, ezek az életkörülmények alakulásának is *lényeges* elemei voltak, mégsem tűntek annyira a szemünkbe, mint viszonyaink között. Nem tűntek annyira a szembe azért, mert a *kapitalizmus lényegéhez tartoztak*, a kapitalista viszonyok között az életmódnak szerves részei és nem ellentmondásai voltak. Az emberek ilyen viszonyok között éltek. Következésképpen az embereknek még akkor is élni kellett tűrniük, ha szenvedtek az ilyen jelenségektől.

A szocializmusban, viszonyaink között, az emberek nemcsak hogy nem akarnak szenvedni az ilyenféle megnyilvánulásoktól, hanem még abban az esetben is — egyre inkább — leleplezni törekszenek, ha nem érintik *közvetlen* személyes érdeküket. Ez pedig, véleményünk szerint, a párt helyes politikájának következménye és annak is bizonyítéka, hogy egyre többen megértik vagy

megérzik szocializmusnak ellentmondó lényegüket. Azzal, hogy megértik vagy megérzik szocializmusellenes lényegüket és a legkülönbözőbb formákban — pártonkívüliek is — bírálni, leleplezni törekszenek, nemcsak a kispolgári és polgári erkölcs megnyilvánulásai ellen harcolnak, hanem egyúttal a szocialista erkölcsi tényezők kibontakozásának pozitív útjait is egyengetik. Éppen ebben van minden ilyen *elvi* bírálat rendkívül nagy társadalmi jelentősége.

Egyedül az utóbbi években egyre inkább kialakuló *elvszerű légkör* lehet az emberek közötti, őszinte, tiszta, hazugságoktól és hamis barátsággal álcázott képmutatástól mentes, pozitív értékeken alapuló, valóban *humánus* kapcsolatok megalapozója is. Tehát a párt szocializmust építő politikájával szembenálló tünetek elvileg következetes és bátor leleplezése nem megrontja, hanem egyenesen *kibontakoztatja* az emberek közötti szocialista humanizmust. Egyúttal az elvi alapokon folyó bírálat — a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szereplő elvnek — a *társadalmi kötelességtudatnak* egyik kifejezése is.

Előfordulhat ugyanis, hogy az egyén *pillanatnyi* érdeke nem teszi kívánatossá a bírálatot az esetleges retorziók miatt. Mégis az elviség, a szocializmus ügye iránti odaadás személyes bátorságot és cselekvést diktál. A kommunista elvektől ösztönzött emberek nem kérdezik »honnan fúj a szél«, nem kérdezik, hogy milyen szubjektív hatást gyakorol tettük bizonyos vezetőkre és személyesen magukra. Egyes esetekben előfordulhat tehát, hogy a következetes elviség, az objektív igazság feltárása és vállalása személyes bátorságot is követel — és átmeneti retorziók is követhetik. De ezek mindenképpen csak *átmenetileg* és egyre *gyérülő* számban fognak előfordulni a párt következetes elvi politikája nyomán.

Igaz, lehet, hogy az elvi bírálat nélküli élet kényelmesebb és könnyebb egyes emberek számára, talán még hatásosabb is boldogulása szempontjából. De mi haszna van ebből a szocializmus építésének? Nyilvánvaló, hogy a legtöbb esetben az efféle magatartás ártalmas lehet a szocializmus ügyének. Hiszen az elvi bírálat hiánya békén hagyja, sőt tenyészt a kispolgári és polgári szokásokat: a karrierizmust, az élősdiséget, még a kiskirálykodást is, — vagyis *anti-humánus* viszonyokat szül. Tehát nem az elvtelen, a »békés« élet, az álszolidaritás, amelyben kölcsönösen elnézik a hibákat, — de nem is hirhedt kispolgári áskálódás, cselszövés és intrika vezet a szocialista humanista kapcsolatok erősítéséhez. Ezek éppen az antihumánus gyakorlatot erősítik. Mégis, hányszor hatnak még közöttünk, különösen amikor a nézeteltérések szubjektivista színvonalra süllyednek. Az áskálódás, a cselszövés, az intrika elleni harcot azonban rendkívül nehezíti az a tény, hogy a legtöbbször nem nyílt formában, hanem a »kritika« ürügyén és azzal érvelve jelentkezik, hogy hibákat akar kiküszöbölni. Ezért viselkedik jellemtelenül. Egyébként a kispolgári jellemre és mentalitásra — ahogy Lenin egy helyen megjegyzi — sohasem volt jellemző az elviség, sohasem mertek nyíltan szembenézni a dolgokkal és nevén nevezni azokat. Emellett, ma különösen fontos hangsúlyoznunk azt, hogy a kispolgári módszer egyik fontos jellemzője abban van, hogy »a burzsoá társadalom eszközével harcol a burzsoá beállítottság ellen.«⁶ Intrikát intrikával, képmutatást még nagyobb képmutatással akar »legyőzni«. Ám ez a módszer csak újabb ellent-

⁶ Lenin: *A narodnyikság gazdasági tartalma és bírálata Sztruve úr könyvében*. V. I. Lenin Művei. I. köt. Bp. 1951. 365. l.

mondásokat idéz elő, ami végül is leleplezi. Ezzel is igazolva, hogy a szocializmus talaján a burzsoá és kispolgári »harc« módszerek esetleges szocialista frazeológiájuk ellenére, egyre fogyó létalapjuk híján halálra vannak ítélve: A szokás és a hagyomány is csak ideig-óráig tarthatja fenn őket. Következésképpen a kispolgári »kritika« eszközei sem hosszúéletűek, sem hatásosak nem lehetnek a szocializmus viszonyai között.

Egyedül a *szocialista elviség* által áthatott kritika és önkritika lehet a szocializmus építésének, a szocialista erkölcsi nevelésnek és jellemformálásnak is *tartós* és *hatásos* módszere. Következésképpen a tárgyilagos bírálat kibontakoztatása a szocialista életviszonyok gyorsabb megvalósításának is nagyon fontos követelménye. E tény nyilvánvalóságának is következménye, hogy ma már nem elsősorban nyílt formában fordul elő a bírálat elfojtása, hanem kerülő utakon. Kerülő utakon és esetenként a legkörülmönfontabb »elvi« formába öltöztetett módszerekkel és eszközök segítségével »édesítik« meg a bírálók életét.

Közismert, hogy hibákat minden ember munkájában lehet találni. Lehet találni a bíráló munkájában is. Gyakran *felnagyítva* ezek a hibák szolgáltatnak alapot a *szubjektív indítékoktól* ösztönzött megtorláshoz. Különösen abban az esetben fordulhat elő ilyen megtorlás, ha a bírált egyén vezető tisztséget tölt be, és így kezében bizonyos hatalmi eszközök összpontosulnak, amelyeket aztán felhasználhat válaszul. Az ilyen válasz azonban a *szubjektív indítékok* által fűtött egyéni sérelmét szolgálja s így a társadalomnak csak károkat okozhat. Az önkényeskedők, a hatalmi helyzetükkel visszaélők, azonban csak azt bizonyítják: magukat és véleményüket a közérdek fölé emelik és valamiféle kizárólagos jogot éreznek magukban a végső döntésekhez. Az ilyenféle vezetésben és vezetői magatartásban ott kísért még az ún. »úrierkölcs«. Persze, átalakult formában. Valahogy ilyenféleképpen: a beosztottaknak, a bizonyos vonatkozásban függésben levőknek csaknem semmit sem szabad, míg a vezetőknek csaknem mindent lehet. Az ilyenféle vezetők nem értik meg azt sem, amit az SZKP XXII. kongresszusán Hruscsov mondott: »a vezetők tekintélye a párt nagy kincse«. Az ilyenféle magatartás ugyanis alááshatja, a vezető funkcionárius tekintélyét, ami nemcsak magának árt, hanem a pártnak, a társadalomnak is ártalmára lehet. Emellett az ilyenféle vezetők tulajdonképpen azt sem értik meg, hogy a bírálat és az önbírálat joga és megvalósulása is a párt és a nép hatékony kapcsolatának egyik formája. Hiszen ha nemcsak a párttagok — akiknek ez alapszabály biztosította joguk és kötelességük —, hanem a pártonkívüli tömegek sem nézik el a társadalmi érdekek megkárosítását és a szocialista élet alapelveinek megsértését, ez annak is kifejezője, hogy az ország felelős gazdájának tekintik magukat, tehát fejlett társadalmi kötelességérzetük van.

*

A nép bírálatában kollektív tapasztalata, kollektív érzései jutnak kifejezésre, és ezekre felfigyelni rendkívül fontos a szocializmus és a kommunizmus sikeres építése érdekében. A szocializmus sikeres és gyors építése főleg az embereken múlik. Az emberek pozitív gondolatainak érzéseinek, tehetségüknek, alkotó vágyuknak egyszóval egész pozitív adottságuknak hatékony felhasználásán a szocializmus javára. De ha az emberek *pozitív* gondolatai, alkotó kezdeményezései, javaslatai, lelkesedésük és ügy iránti buzgalomuk süket fülekre

találnak, alkotó lendületük alábbhagyhat, visszahúzódóvá válhatnak, mindezek végső soron társadalmunk egész fejlődésére hatnak ki: Ezért sem lehet egyes vezetőknek, de bárki számára is csak az a fontos, amit maguk mondanak vagy gondolnak. Hruscsov elvtárs az SZKP XXII. kongresszusán tartott beszámolójában éppen erre hívta fel a figyelmet: »Felhasználni a kommunizmus építése érdekében minden ember adottságait és képességét, ez minden vezető, minden pártszervezet feladata.«⁷

Ezek alapján azt is mondhatnánk, hogy az emberek adottságainak és képességeinek a szocializmus javára történő lehető legjobb hasznosítása — amit az elvi bírálattól és önbírálattól is elősegít — a *vezetők társadalom javára végzett lelkiismeretes munkájának* egyik jelentős alkotórésze. Tehát az erkölcsi kódexben szereplő kötelesség is. Az emberek adottságainak és képességeinek a társadalom javára történő hasznosítása azonban mindenekelőtt *elven kapcsolatot* tételez fel a tömegekkel. »Az eleven kapcsolathoz a pártvezetőknek — mondotta Hruscsov elvtárs — sok jó tulajdonságra van szüksége: szakismeretekre, a gazdasági és a kulturális építés különböző oldalainak haladó szellemű megítélésére.«⁸ Emellett az elven kapcsolat kialakítása az emberekkel, különösenképpen problémáikkal való őszinte törődést teszi szükségletté. Az emberek sorsának, érzéseinek, lelkivilágának megértése és az irántuk tanúsított figyelmesség — amely a kollektíváknak is humanista kötelességük — rendkívül fontos *politikai és erkölcsi kérdés is*. A megértő figyelmesség az egyéni problémákban és a tapintatosság azok megközelítésében, valamint odaadó segítség azok megoldásában — »*az ember embernek barátja, elvtársa és testvére*« kommunista erkölcsi alapelvnek egyik megnyilvánulása is.

Az egyéni problémáknak a *társadalmi követelményekkel egybevágó* megoldása az egyén szocialista tudata és a szocializmus ügye iránti odaadás fejlesztésének rendkívül fontos ösztönzője. Mondani sem kell, hogy ezzel szemben a tapintatlanság, a szüklátókörűség és a közömbösség az egyén problémáival szemben semmiképpen sem erősíti az egyén szocialista öntudatát. Ellenkezésképpen: szomorú eredményekhez vezet. Ennek megértése és főleg ezen elvek alapján történő cselekvés többet használ a szocializmus ügyének, mint egyes túlbuzgó vezetőknek az egyénnel szemben a közügy *ürügyével* történő eljárásai. Van még vezetők, akik bár megértették, hogy nálunk a közügy az egyéni érdeknél előbbrevaló, de nem értették meg eléggé az egyéni- és a közérdek dialektikáját, kölcsönhatását. A szocialista és a kommunista erkölcs követelménye nem az egyéni érdek tagadásában és mellőzésében van, hanem a közérdekkel történő helyes összhangjának kialakításában. A szocialista és a kommunista erkölcs nem tagadja tehát az olyan egyéni érdeket, amely a társadalom fejlődése követelményeivel összeegyeztethető. Sőt, az ilyen egyéni érdek kielégítése csak tovább fokozhatja a társadalmi érdekekért való küzdelmét és odaadását az egyénnek. Nemcsak tudatát, hanem érzéseit is a társadalmi érdekek fokozottabb szolgálatába állíthatja.

Az SZKP XXII. kongresszusának abban is rendkívül jelentős szerepe van, hogy egész szellemével ráirányította a figyelmet arra is, hogy az emberek mindennapi, aprónak látszó szükségleteinek és problémáinak kielégítése nem másodrendű dolog, tudatuk, hangulatuk és így munkatermelékenységük ala-

⁷ Hruscsov *id. beszéde*. 279. l.

⁸ Hruscsov *elvtárs beszámolója az SZKP XXII. kongresszusán*. Az SZKP XXII. kongresszusa. Id. kiad. 118. l.

kulása — következésképpen a szocializmus és a kommunizmus ügye iránti odaadásuk fejlesztése szempontjából sem. Megmutatta, hogy az egyes vezetők, de minden ember, ilyen értelemben vett magasszínvonalú emelkedettsége és érzelmi telítettsége társadalmi érdek is. Aláhúzta azt is, hogy az egyes ember szocialista és kommunista tudatának, és szocialista és kommunista erkölcsiségének alakulása nem csupán az értelem, nem csupán az ismeretek kérdése, hanem erkölcsiségének alakulásában sok szerepet kap az érzelmi momentum is. Nem csupán erkölcsi nézeteket és alapelveket kell elsajátítani, hanem az elveknek megfelelő erkölcsi életérzéseket is ki kell alakítani az emberekben szocialista erkölcsi öntudatuk megszilárdítása érdekében. Az eszme és az érzelem dialektikus kölcsönhatásában az erkölcsi alapelvek és nézetek töltik be a meghatározó szerepet, hiszen a magasztos érzelmek csak magasztos eszméken és a nekik megfelelő cselekedeteken teremhetnek igazán.

Az eszme mindig mélyebben és főleg pontosabban és tartósabban tükrözi a fejlődő erkölcsi viszonyokat szemben az érzellemmel. Az érzelmek, indulatok és szenvedélyek sohasem tükrözhetik a nekik megfelelő objektív viszonyokat a maguk mélységében és sokrétűségében. Vagyis az érzelmek, indulatok az eszmékhez képest korlátozottabban és főleg kevésbé tartósan tükrözik vissza az emberi viszonyokat. Ezért kell az erkölcsi eszmékre és elvekre épülniük. De az eszméket élőbbé, elevenebbé és hatékonyabbá teszik, amennyiben a nekik megfelelő érzelmekhez kapcsolódnak. Harmóniájuk, összekapcsolódásuk és kölcsönhatásuk segíti az eszmék átélését, tovább fokozza hatékonyságát a cselekvésben és tulajdonképpen létrehozza az erkölcsi öntudatot. Ahogyan Hruscsov kifejezte: »Az emberekben minden értelmes kölcsönhatásban van, de ez nem olyan kölcsönhatás, amilyen a gép alkatrészei között áll fenn. Itt sokkal bonyolultabb dologról van szó.«⁹ Az anyagi viszonyok, a cselekvés, az erkölcsi eszme és az erkölcsi érzés összhangja hozza létre és erősíti a kommunista meggyőződést és a meggyőződésnek megfelelő újabb erkölcsi cselekvéseket. De az összhang bármelyik tényezőjének — amelyek természetesen nem azonos értékűek — ellentmondása gátolja a meggyőződés továbbberősödését. Például a szocialista erkölcsi elveknek ellentmondó cselekedetek — különösen egyes párttagok és vezetők részéről — olyan érzelmi hatásokat ébreszthetnek másokban, amelyek ellentmondanak a magasztos erkölcsi eszméknek, következésképpen nem járulnak hozzá az érzelem és az értelem összhangjához s így a szocialista és a kommunista erkölcsi meggyőződés erősítéséhez sem. Ezért a tömegeknek a kommunizmus erkölcsi kódexe elveinek megfelelő nevelésében elsősorban a párttagoknak és a vezető beosztásban levő embereknek a társadalmi fejlődés követelményeivel összhangban levő életmódja: becsületessége, egyszerűsége, kommunizmus ügye iránti odaadása és tisztasága a magánéletben is, rendkívül jelentős szerepet fog játszani. A társadalmunk fejlődése itt is affelé halad, hogy a fejlődés nemcsak egyre inkább lehetlenné teszi az ellenkező erkölcsi megnyilvánulásokat, hanem amennyiben lesznek ilyenek, egyre láthatóbbá is teszi azokat. Ezzel a fejlődés elő fogja segíteni gyors leleplezésüket, de az egyén gyors erkölcsi fejlődését is szükségletté teszi. Társadalmunk objektív fejlődése tehát olyan irányú, amelyben nemcsak az egyes egyének várhatják a szocialista életnek egyre megfelelőbb kielégítésüket, hanem a társadalom is egyre inkább fokozottabb követelményeket állít az egyén számára erkölcsi téren is.

⁹ Hruscsov *id. beszámolója*. 130 l.

A szocialista társadalom — miután eltörli az osztályantagonizmust és sikerei alapján fokozatosan közelebb hozza egymáshoz a társadalom osztályait és rétegeit, és ahogyan majd a kommunizmus fokozatosan elmosza az osztályhatárokat és kialakítja a dolgozók egységes társadalmát — ennek megfelelően munkálja ki a kommunista erkölcsöt, mint az emberi életviszonyok egységes szabályozóját. Addig is, amíg ez fokozatosan az egész társadalmat átfogó valósággá lesz, a kommunizmus építőjének erkölcsi kódexében szereplő elvek a társadalom leghaladottabb elemeinél töltik be (hogy Kozlov szavaival éljünk) azt a hangvilla — szerepet, amelyhez viszonyítva majd minden embernek le kell mérnie cselekvésének erkölcsi értékét.

Калочаи Дегё

МОРАЛЬНЫЙ КОДЕКС СТРОИТЕЛЯ КОММУНИЗМА И НРАВСТВЕННЫЕ ОТНОШЕНИЯ В НАШЕЙ РОДИНЕ

Автор показывает, что среди других общественных проблем подчеркнутую роль играют моральные вопросы, находящиеся в Программе и принятые на XXII съезде КПСС, и что эту подчеркнутую роль принесло объективное развитие советского общества. Следовательно принципы морального кодекса строителя коммунизма надо принимать как созревшая объективная потребность перехода от социализма к коммунизму.

В то время в советском обществе создаются те объективные и субъективные условия, при которых в деятельности *всех* слоев общества постепенно добивается коммунистическая мораль, в отношениях сегодняшнего капитализма возникают такие условия, которые созданием спекуляции, коррупции, преступности, лживости, ненависти, шовинизма, развращают человека как в общественной, так и в личной жизни. Философы буржуазии всё таки проповедуют, что коммунизм уничтожает мораль. Автор доказывает, что коммунизм уничтожает развращающие человека безнравственности, и в борьбе против этих создаёт мораль высшего уровня.

Автор дальше трактует о различиях социалистической и коммунистической морали. Эта разница с одной стороны состоит в том, что в отношениях социализма принципы социалистической морали имеют *классовый характер*, но при коммунизме классовый характер нравственности постепенно отмирает и выдвигается на первый план её общечеловеческий характер. С другой стороны разница социалистической и коммунистической морали выражается и в степени её всеобщественного принятия, распространённости, и осуществления.

Дальше автор говорит о нравственном развитии у нас, при социалистических отношениях. Он показывает, что и у нас, при социалистических отношениях создаются те взгляды, привычки, которые находятся в моральном кодексе строителя коммунизма. Статья обнаруживает, что коллективы, производственные коллективы, рожденные на основах социалистических отношений, даже относительно отсталы колхозы, все могут быть хорошими школами развития чувства коллективизма. В то же время *бригады социалистического труда* являются мощным фактором в создании типа многостороннего социалистического человека. Автор указывает и на то, что в нашей родине существуют некоторые материальные факторы, которые *временно* могут питать мелкобуржуазные и буржуазные моральные принципы поведения: индивидуализм, самолюбие, бездельничание, лицемерие, и т. д. Однако эти факторы только *временно* могут действовать в наших условиях. Развитие социалистических общественных отношений, правильная политика партии, обоснованная критика и самокритика, лежащие на принципиальных основах, вообще социалистическое воспитание создают постепенно такие условия, в которых все больше исчезают проявления буржуазной и мешанской морали, развращается и станет всеобщей социалистическая нравственность и в нашей родине.

ÜBER DEN SITTENKODEX DER BAUER DES KOMMUNISMUS UND ÜBER DIE MORALISCHEN VERHÄLTNISSE UNSERES VATERLANDES

Vom Verfasser wird dargelegt, daß die — im Vergleich zu anderen Problemen der Sowjetgesellschaft — hervorgehobene Rolle, welche die am XXII. Kongreß der Kommunistischen Partei der Sowjetunion angenommenen und in Programm niedergelegten moralischen Fragen einnehmen, aus der objektiven Entwicklung der Sowjetgesellschaft hervorgeht. Die im Sittenkodex der Bauer des Kommunismus niedergelegten Prinzipien müssen also als sich aus dem Übergang des Sozialismus in den Kommunismus ergebende, reife, objektive Anforderungen abgeleitet und aufgefaßt werden. Während in der Sowjetgesellschaft stufenweise diejenigen objektiven und subjektiven Bedingungen zustandekommen, unter denen in der Tätigkeit aller Schichten der Gesellschaft die Kommunistische Moral stufenweise zur Geltung kommt, bilden sich unter den Verhältnissen des heutigen Kapitalismus solche Bedingungen heraus, welche durch die Hochzüchtung der Spekulation, der Korruption, der Fäselei, des Rassenhasses, des Chauvinismus die Menschen im gesellschaftlichen Leben wie im Privatleben in Massen demoralisieren. Die Ethiker der Bourgeoisie verkünden dennoch, daß der Kommunismus die Moral vernichte. Der Verfasser weist nach, daß der Kommunismus die den Menschen demoralisierende Unsittlichkeit aufhebt und im Kampf dagegen die Moral von höchsten Niveau zustande bringt.

Der Verfasser behandelt dann den Unterschied zwischen der sozialistischen und der kommunistischen Moral. Dieser Unterschied besteht einerseits darin, daß unter den Verhältnissen des Sozialismus die sozialistischen Moralprinzipien Klassencharakter tragen, während im Kommunismus der Klassencharakter der Moral stufenweise aufhört und ihr allgemein menschlicher Charakter hervortritt. Andererseits kommt der Unterschied zwischen der sozialistischen und der kommunistischen Moral auch in dem Ausmaß der gesellschaftlichen Anerkanntheit, Verbreitung und Verwirklichung zum Ausdruck.

Im weiteren legt der Verfasser die unter den Verhältnissen des Sozialismus in unserem Lande vonstattengehende moralische Entwicklung dar. Er weist nach, daß auch unter den sozialistischen Verhältnissen unseres Vaterlandes diejenigen Ansichten, Gewohnheiten zustandekommen, welche im Sittenkodex der Bauer des Kommunismus niedergelegt sind. Der Aufsatz zeigt uns, daß die auf Grund der sozialistischen Produktionsverhältnisse entstandenen Gemeinschaften, Produktionskollektive, selbst die relativ rückständigeren LPG-s nicht ausgenommen, zu guten Schulen in der Förderung des Kollektivgeistes werden können. Zur selben Zeit sind die sozialistischen Arbeitsbrigaden schon aktive und rasche Gestaltungskräfte des vielseitigen Typus des sozialistischen Menschen. Der Verfasser weist auch darauf hin, daß in unserem Lande noch zahlreiche materielle Faktoren vorhanden sind, die *vorübergehend* noch kleinbürgerliches und bürgerliches sittliches Gefühl: individualistischen Egoismus, Arbeitsschun, Heuchelei und so weiter, ernähren können. Dennoch können solche Erscheinungen unter unseren Verhältnissen nur *vorübergehend* zur Geltung kommen. Die Förderung der sozialistischen gesellschaftlichen Verhältnisse, die bewährte richtige Politik der Partei, die auf prinzipieller Grundlage beruhende und begründete Kritik und Selbstkritik und im allgemeinen die sozialistische Erziehung bringen nach und nach solche Bedingungen hervor, unter denen die bürgerlichen und kleinbürgerlichen sittlichen Gewohnheiten immer mehr verschwinden und die sozialistische Moral auch in unserem Lande sich entfaltet und gemeingültig wird.

